

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

законодавства України про кримінальну відповідальність за сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією

I. М.Тітенко

аспірант кафедри кримінального права
та процесу Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова

У статті розроблено пропозиції з удосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність за сутенерство або втягнення особи у заняття проституцією.

Ключові слова: злочин, сутенерство, проституція, кримінальне законодавство.

В статье разработаны предложения по усовершенствованию законодательства Украины об уголовной ответственности за сутенерство или вовлечение лица в занятие проституцией.

Ключевые слова: преступление, сутенерство, проституция, уголовное законодательство.

In article offers on perfection of the legislation of Ukraine about criminal responsibility for a pimping or involving of the person in employment by prostitution are developed.

Keywords: crime, pimping, prostitution, the criminal legislation.

Пріоритети державної політики в процесі боротьби зі злочинністю в Україні передусім мають бути спрямовані на вдосконалення законодавства про кримінальну відповідальність. У цьому контексті актуальним постає завдання напрацювання науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства в боротьбі з різними злочинними проявами. З огляду на це в наукових дослідженнях розробка механізмів удосконалення норм Кримінального кодексу України (далі – КК України) є тим шляхом розвитку кримінально-правового законодавства, який дасть змогу норми кримінального закону адаптувати до специфіки суспільних процесів сьогодення. Удосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність за сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією є конкретним прикладом реалізації завдання посилити нормативне забезпечення боротьби з організованою злочинністю.

Проблемою кримінально-правової боротьби із сутенерством і проституцією останнім часом займаються такі вчені, як А. В. Ландіна, Н. М. Ахтирська, С. Ф. Денісов, В. В. Кузнецов, І. Б. Лавровська, С. П. Репецький, В. П. Рябчинська, Т. М. Юденко та ін.

При ознайомленні з багатьма працями науковців з цієї проблематики стало очевидним те, що у своїх дослідженнях автори не запропонували конкретного нормативного вдосконалення чинних норм КК України щодо відповідальності за сутенерство і втягнення особи в заняття проституцією, а лише наголосили на його необхідності.

Ураховуючи ступінь розробленості проблеми та її об'єктивну актуальність, метою та завданням статті є розробка пропозицій з удосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність за сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією.

Боротьба із сутенерством та втягненням у заняття проституцією, організацією проституції й одержанням доходів від заняття проституцією іншими особами на сучасному етапі державотворення не засвідчує своєї ефективності. Це підтверджується статистичними даними Міністерства внутрішніх справ України, де можна виділити кількість розкритих злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, а також злочинів проти громадського порядку та моральності [1]. Статистика свідчить, що порушених кримінальних справ – одиниці і засудження злочинців за ст. 303 КК України здійснюється у поодиноких випадках – переважно при особливо обтяжливих обставинах.

У теорії кримінального права склалася чітка позиція про кваліфікацію кожного з учинених злочинів, які становлять реальну сукупність, за самостійною статтею (пунктом, частиною статті) Особливої частини [2, с. 300], і така точка зору поділяється вченими, зокрема М. Г. Кадніковим та В. М. Кудрявцевим [3, с. 33]. З огляду на наявність у вчиненому декількох злочинів юридична оцінка повинна охоплювати всі кваліфікуючі ознаки обох діянь. У зв'язку з цим варто підтримати пропозиції Т. А. Плаксиної про закріплення в законі кримінально-правового значення множинності кваліфікуючих обставин для індивідуалізації покарання й додати сукупності кваліфікуючих ознак значення обставин, що підвищують мінімальну межу покарання, що призначається [4, с. 29]. Якщо множинність злочинів є підставою більш жорсткого покарання, аналогічне правило варто поширити на множинність кваліфікуючих ознак для повного врахування всіх обтяжливих обставин, тяжких або менш тяжких, і впливу, таким чином, на остаточне покарання за вчинене з метою його індивідуалізації. При формулюванні спеціальної норми про призначення покарання за сукупністю кваліфікуючих ознак варто

вести мінімальну і максимальну межі покарання при здійсненні злочинів з обтяжливими обставинами [5, с. 7-8].

Аналіз норм, що описують кваліфіковані й особливо кваліфіковані склади сутєнерства або втягнення особи в заняття проституцією й організації заняття проституцією, свідчить необхідність їхнього вдосконалення. У юридичній літературі пропозиції про модернізацію ст. 303 КК України, як правило, стосуються доповнення їхньої диспозиції новими кваліфікуючими обставинами. Узагальнивши наявні пропозиції про можливі редакційні новели ст. 303 КК України, можна згрупувати їх відповідно до певних ознак, що належать до особливостей особистості потерпілого (малолітні [6, с. 9-10]), способів залучення (використання матеріальної або іншої залежності від винного [5, с. 7]), наслідків (одержання прибутку у великому розмірі від заняття проституцією, якщо цей прибуток пов'язаний із заняттям іншої особи проституцією [7, с. 4]), форм вини та її ознак (виключення усвідомлення щодо віку особи, яка втягується [8, с. 12]), корисливих спонукань [9, с. 23]) і спеціальних ознак винного (батьки або особа, на яку законом покладені обов'язки з виховання неповнолітнього, педагоги або інші працівники освітньої, виховної, лікувальної або іншої установи, що зобов'язані здійснювати нагляд за неповнолітнім [6, с.10], раніше судимою особою [9, с. 23]).

З огляду на кримінологічні особливості злочину, передбаченого ст. 303 КК України, варто ввести кваліфікований та особливо кваліфікований склад розглянутого діяння: учинення злочину групою осіб за попередньою змовою й учинення злочину організованою групою, що усуне непослідовність в інтерпретації судами та правоохоронними органами обтяжливої обставини про співучасть [10, с. 68].

Утягнення в заняття проституцією характеризується використанням засо-

бів масової комунікації для оголошень про роботу в сфері надання інтимних послуг. Розміщення оголошення в засобах масової інформації означає бажання особи, яка втягує інших осіб, матеріально зацікавити останніх у наданні сексуальних послуг третім особам. Публікація оголошень про набір у сферу дозвілля є нічим іншим, як завуальованою пропозицією про втягнення в заняття проституцією, адресованою невизначеному колу осіб. Фактично будь-яке оголошення в ЗМІ про рекрутування в проституцію й про надання послуг інтимного характеру на комерційній основі означає публічне рекламування проституції і як роду діяльності, і як можливої форми нелегального проведення дозвілля, що фактично означає й спосіб, що сприяє втягненню в проституцію й організації заняття проституцією, тобто сутєнерству. На погляд І. С. Аліхаджиевої, такий спосіб учинення злочинів набув масового характеру, а тому варто почати коректування законодавства на предмет введення цієї обставини до числа обтяжливих. У зв'язку з наявністю кримінологічних умов формування кваліфікованих складів злочинів вона вважає за необхідне виокремити як кваліфікуючу ознаку втягнення в заняття проституцією й організацію і забезпечення заняття проституцією (сутєнерство) учинення їх шляхом реклами комерційних сексуальних послуг у засобах масової інформації, Інтернеті, а також у місцях компактного проживання й навчання громадян [10, с. 69].

У судовій практиці також мають місце випадки, коли суди перекваліфікують дії підсудних зі ст. 149 КК України (торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини) на ст. 302 КК України (створення або утримання місць розпусти, а також звідництво для розпусти) або на ст. 303 КК України (сутєнерство або втягнення особи в заняття проституцією) [11, с. 25]. Суди при цьому не враховують, що злочин, пе-

редбачений ст. 149 КК України, і злочини, передбачені ст. ст. 302, 303 КК України, мають різні об'єкти – відповідно воля, честь і гідність особи в одному випадку, громадська безпека і моральність – в іншому. Значені склади злочину суттєво відрізняються за суб'єктивною і об'єктивною стороною. За змістом статті 149 КК України особа, яка стала жертвою торгівлі людьми, іншої незаконної угоди, інших незаконних дій з метою експлуатації, є потерпілою. Незважаючи на те, що Законом України від 12.01.2006 р. (набрав чинності з 10 лютого 2006 року) кримінальна відповідальність за систематичне заняття проституцією скасована (ст. 303 КК викладена в новій редакції), залишається чинною ст. 181-1 КУпАП, яка передбачає адміністративну відповідальність за заняття проституцією. При безпідставній перекваліфікації дій зі ст. 149 КК на ст. 302, 303 КК України суд фактично визнає потерпілу правопорушником [11, с. 25].

Отже, внесення змін у чинне законодавство України про кримінальну відповідальність дасть змогу усунути наявні протиріччя й підвищити ефективність кримінально-правової боротьби з діяннями, поєднаними із проституцією.

У контексті вдосконалення норм КК України про відповідальність за сутенерство або втягнення у заняття проституцією вважаємо за необхідне представити норми КК України в новій редакції. Необхідно зазначити, що чинний КК України в частині норм, які встановлюють відповідальність за злочини, що сприяють проституції, окрім вищезазначеного, має низку недоліків. У зв'язку з цим пропонуємо внести зміни до ст. 303 КК України, включивши до неї такі кваліфікуючі ознаки, як велика й особливо велика матеріальна шкода, а також доповнити КК України новими складами – «торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації», «одержання доходу у великому розмірі від заняття

проституцією, якщо цей дохід пов'язаний із заняттям іншої особи проституцією».

Таким чином, з метою однозначного і чіткішого застосування законодавства про кримінальну відповідальність існує необхідність відповідальності за сутенерство і втягнення особи у заняття проституцією передбачити в різних статтях КК України: ст. 303 «Сутенерство та торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації» та ст. 303-1 «Втягнення особи в заняття проституцією».

Аналіз криміногенної ситуації в Україні підтверджує те, що втягнення у заняття проституцією застосовується переважно у вигляді промислу стосовно двох і більше осіб. Таке твердження виникло на основі узагальнення судової практики різних регіонів України за інформацією на сайтах регіональних управлінь МВС України.

Так, для виконання Державної програми запобігання торгівлі людьми на період до 2010 р., затвердженої постановою Кабінету Міністрів України, підрозділами боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, ГУМВС України в Дніпропетровській області протягом 8 місяців 2010 р. здійснений комплекс організаційних та практичних заходів. У результаті по області порушено 108 кримінальних справ, з яких 45 щодо осіб за звідництво і сутенерство двох і більше осіб [12]. Так само і за даними Колегії ГУМВС України – у Києві на території міста за 2010 р. порушено 64 кримінальні справи за ст. ст. 302–303 щодо осіб, що втягнули в заняття проституцією двох і більше осіб [13]. Така кримінологічна тенденція спостерігається у всіх регіонах України. Так, на Рівненщині 54-річний громадянин В., адміністратор готелю, з кінця 2009 р. підшукував осіб жіночої статі для заняття проституцією. Користуючись складним матеріальним становищем, відсутністю власного житла та постійної роботи, він втягував їх до заняття проституцією. Йому

пред'явлено обвинувачення за вчинення п'яти злочинів, передбачених частинами двох статей 302, 303 КК України, тобто створення й утримання місця для розпусти, звідництво, а також сутенерство та втягнення у заняття проституцією [14]. Масштабність сутенерства підтверджується кримінологічною статистикою. За даними відділу боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, УМВС України в Рівненській області припинено діяльність організованої злочинної групи, яка займалась сутенерством з метою наживи в трьох елітних готельно-розважальних комплексах Рівненської області, розташованих на міжнародному автошляху Рівне – Львів. Усі троє учасників організованої злочинної групи засуджені за ч. 3 ст. 303 КК України (сутенерство). Також доведена і їхня співучасть у вчиненні злочинів у складі організованої злочинної групи за ч. 3 ст. 28 КК України, кожному призначено покарання у вигляді позбавлення волі строком на п'ять років з відстрочкою виконання вироку терміном на три роки [15].

Масштабне втягнення у заняття проституцією здійснюється у різних формах. Наприклад, останнім часом, за свідченням працівників правоохоронних органів, набули розповсюдження злочинні прояви щодо втягнення у заняття проституцією на базі функціонування масажних салонів. Зокрема у Залізничному районі Львова в салоні під виглядом тайського масажу надавали зовсім інші послуги – сексуальні. Підпільний бордель викрили оперативники Управління боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми ГУМВС у Львівській області та Залізничного райвідділу міліції міста. Було викрито злочинне угруповання, до якого входило шість жінок. Загалом у заняття проституцією вони втягнули майже 40 дівчат, серед яких були навіть неповнолітні. Порушено криміналь-

ну справу за кількома статтями КК України – ч. 3 ст. 302, ч. 3 ст. 303. Зокрема заарештованим інкримінують створення та утримання місць розпусти, а також звідництво й сутенерство та втягнення до заняття проституцією, вчинене організованою групою [16].

З огляду на таку тенденцію кваліфікуючу ознаку «повторність», передбачену ч. 2 ст. 303 КК України, пропонується зосередити у ст. 303 – «Сутенерство та торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації», а також у запропонованій ст. 303-1 – «Втягнення особи в заняття проституцією».

У зв'язку з цим пропонуємо викласти досліджувані кримінально-правові норми в такій редакції:

«Стаття 303. Сутенерство та торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації.

1. Організація та забезпечення заняття проституцією з метою отримання матеріальної вигоди – сутенерство, караються...

2. Ті самі діяння, учинені:

а) матір'ю, батьком, чоловіком або жінкою, педагогом, опікуном або іншою особою, на яку законом покладені обов'язки з виховання та утримання потерпілої особи, – караються...

б) групою осіб, яка діє за попередньою змовою, – караються...

в) учинені щодо неповнолітнього чи малолітнього, – караються...

г) учинені шляхом застосування насильства або з погрозою його застосування, – караються...

3. Торгівля людьми, тобто передача людини за матеріальну винагороду третім особам з метою сексуальної експлуатації, що вчинюється:

а) як промисел, організований групою осіб, – карається...

б) щодо двох і більше осіб або з метою одержання від заняття проституцією іншою особою доходу у великому розмірі, – карається...

Примітка. Під великим розміром у ст. ст. 303 та 303-1 треба розуміти розмір доходу, одержаного внаслідок учинення злочинів, передбачених зазначеними статтями, який у 1000 і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян».

Отже, положення цієї статті передбачають такі важливі складові провину, як матеріальна зацікавленість, тобто корисливий мотив, який і лежить в основі вчинення сутенерства та торгівлі людьми з метою подальшої сексуальної експлуатації. Водночас це відображає родову спорідненість зазначених діянь. Така комплектація норм відображає положення основних міжнародно-правових документів, які регламентують боротьбу із сутенерством, торгівлею людьми з метою сексуальної експлуатації та втягнення осіб у заняття проституцією на міжнародному рівні (які ратифіковані Верховною Радою України).

Разом з тим втягнення осіб у заняття проституцією може мати іншу, нематеріальну мотивацію, ніж сутенерство та торгівля людьми з подальшою сексуальною експлуатацією. Учinenню цього злочину можуть сприяти інші фактори, саме тому ми акцентуємо увагу на необхідності внесення до КК України окремого складу злочину, який має бути передбачений в окремій статті, у такій редакції:

«Стаття 303-1. Втягнення особи в заняття проституцією.

1. Втягнення у заняття проституцією або перешкоджання припиненню заняття проституцією, учинені шляхом застосування насильства або з погрозою його застосування, або шляхом знищення, ушкодження або вилучення майна, документів, погрози знищенням, ушкодженням або вилученням майна, документів, шантажу, обману, а також з використанням залежного стану потерпілого, шляхом перекручування фактів, ненадання або несвоєчасного надання інформації, якщо це

стало безпосередньою причиною заняття проституцією особою, щодо якої здійснений такий вплив, – караються...

2. Ті самі діяння, учинені:

- а) групою осіб за попередньою змовою;
- б) щодо двох або більше осіб;
- в) систематично, – караються...

3. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, учинені організованою групою, – караються...»

Таким чином, з огляду на однорідність злочинів проти моральності доцільним було б викласти в Особливій частині КК України статті, що передбачають відповідальність за вказані злочини в такій послідовності: ст. 303 «Сутенерство та торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації»; ст. 303-1 «Втягнення особи в заняття проституцією»; ст. 303-2 «Створення або утримання місць розпусти і звідництво». Логіка викладення таким чином статей передбачає, окрім комплексності, ступінь тяжкості злочинів – від більш тяжкого до менш тяжкого, а також – зручне користування правозастосовними органами: як судами і правоохоронними структурами, так і адвокатами та іншими зацікавленими суб'єктами.

Підсумовуючи вищеведене, слід зазначити, що реформування чинної ст. 303 КК України в контексті розмежування складів злочину щодо сутенерства та виведення в окремий склад злочину втягнення у заняття проституцією дасть змогу точніше кваліфікувати досліджувані діяння правозастосовними органами. Розширення статей кваліфікаційними ознаками злочинів у відповідних частинах імплементує ефективні для українських реалій норми міжнародного законодавства і світової практики розвинутих країн та є важливим з погляду охоплення складами відповідних злочинів діянь, які мають підвищений порівняно з основним складом ступінь суспільної небезпечності та мають транснаціональний характер.

Список використаної літератури

1. Стан та структура злочинності в Україні (2009-2010рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mvs.gov.ua>
2. *Кудрявцев В. Н.* Общая теория квалификации преступлений. – М., Юридическая литература, 1972. – 352 с.
3. *Кадников Н. Г.* Квалификация преступлений и вопросы судебного толкования: теория и практика: учеб. пособ. / Н. Г. Кадников. – М.: Норма, 2003. – 144 с.
4. *Плаксина Т. А.* Социальные основания квалифицирующих убийство обстоятельств и их юридическое выражение в признаках состава преступления: дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08/ Т. А. Плаксина. – Томск, 2006. – 481 с.
5. *Сучкова В. В.* Общественная нравственность в сфере половых отношений как объект уголовно-правовой охраны: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08/ В. В. Сучкова. – М., 2004. – 32 с.
6. *Арсланбекова Р. А.* Вовлечение в занятие проституцией и организация занятия проституцией (уголовно-правовые и криминологические проблемы): дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08/ Р. А. Арсланбекова. – Махачкала, 2004. – 244 с.
7. *Уханова Н. В.* Уголовно-правовая и криминологическая характеристика преступлений, способствующих проституции: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08/ Н. В. Уханова. – М., 2002. – 21 с.
8. *Гоноченко О. А.* Уголовно-правовые средства защиты несовершеннолетних от сексуального совращения и сексуальной эксплуатации: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08/ О. А. Гоноченко. – Ставрополь, 2004. – 28 с.
9. *Дьяченко А. П.* Ответственность за сексуальную эксплуатацию женщин и детей // Уголовное право. – 2003. – № 2. – С. 22-24.
10. *Алихаджиева И. С.* Квалифицирующие признаки вовлечения в занятие проституцией и организации занятия проституцией: теория и судебная практика // Журнал российского права. – М.: Норма, 2010. – № 2. – С. 62-70.
11. *Ахтирська Н. М., Юденко Т. М., Лавровська І. Б.* Торгівля людьми в Україні через призму судової практики і профілактика торгівлі дітьми. – К.: Академія суддів України, 2008. – 78 с.
12. *Півторацька Я.* У Дніпропетровську відбулася прес-конференція з питань боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми 07.09.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://mvs.gov.ua>
13. Колегія ГУМВС України в місті Києві підбила підсумки роботи міліції столиці у 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://militia.kiev.ua>
14. *Березовська І.* Нічні метелики, а хто ж у цьому винний? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://umvs.rv.ua>
15. Сутенерам з Рівненщини оголосили вирок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ogo.ua>
16. «Тайський» бордель // Львівська пошта. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lvivpost.net>